

SUBHÎ-İ BURUSEVÎ VE *PERGÂR U KALEM* MESNEVİSİ*

SUBHÎ-I BURUSEVÎ AND HIS *PERGÂR U KALEM* MATHNAWI

Ayşe SAĞLAM**

Öz

Klasik Türk edebiyatında okuyucuyu eğitmek amacıyla dinî, tasavvufî ve ahlaki içerikli birçok mesnevi kaleme alınmıştır. Çoğunlukla temsili bir anlatım yolunun tercih edildiği bu eserlerde anlaşılması güç yüksek hakikatler temsiller vasıtasıyla okuyucunun anlayışına yaklaştırılmıştır. 16. yüzyılın mutasavvîf şairlerinden olan Subhî-i Burûsevî'nin *Pergâr u Kalem* isimli mesnevisi de bunlardan biridir. Mesnevîde teslimiyet, tevekkül, sabır, haddini tecavüz etmeme, doğruluk, nefis terbiyesi, sorumluluklarını yerine getirme gibi farklı birçok konuda mesaj verilir. Subhî, bu eserle hayatta karşılaşılan zorluklarda ilahi birçok hikmetin bulunduğunu göstermek ister. Bunu yaparken kalem, kâğıt, pergel ve makas gibi aletlerin günlük yaşamdaki fonksiyonlarından yola çıkarak bir takım temsiller geliştirir. Bu şekilde anlatmak istediği ince ve derin hakikatleri okuyucuya somut bir şekilde sunan Subhî, toplumun manevî değerler bakımından gelişmesine sanat yoluyla hizmet eder. Mesnevi, münazara tarzında kaleme alınmıştır. Eserin hikâye bölümü, kâğıtların kendi aralarındaki konuşmaları, kalem ile kâğıtların konuşmaları; kalem, pergel ve makas arasındaki konuşmalar üzerine kurulmuştur.

Bu çalışmada Subhî-i Burûsevî'nin *Pergâr u Kalem* isimli mesnevisi tanıtılacak, eserdeki temsili anlatım üzerinde durulacak, asıl hikâyenin anlatıldığı bölüm özetlenecek, eserin çeviri yazı metnine ve metnin dil içi çevirisine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Subhî, *Pergâr u Kalem*, mesnevi, çeviri yazı, dil içi çeviri, inceleme.

Abstract

In the classical Turkish literature, many masnavis have been written up as religious, sufistic and moral so as to train reader. An allegoric expression is mostly preferred in these works and deep truths which are abstruse have been found out via similes by reader. *Pergâr u Kalem* mathnawi of Subhî-i Burûsevî who is one of the sufi poets in the 16th century is one of those, as well. In the mathnawi, many different issues such as devotion, trust in God, patience, not to be impertinent, truth, reformation and fulfill its responsibilities were touched. Subhî wants to show with his this work that many divine mysteries can be in the difficulties which are met in life. While he makes this, he improves one set of similes based on functions in in daily life of tools like pencil, paper, compasses and scissors. Subhî gives critical and deep truths which he wants to tell in this way to reader corporally and he helps progress of public in terms of moral values via art. Mathnawi is written in the style of debate. The story section of the work, is based on the dialogues between the papers themselves; the talks between pencil, compasses and scissors. In this work, *Pergâr u Kalem* masnavi of Subhî-i Burûsevî will be introduced, will be focused on the allegoric expression in the work, episode which is described the actual story will be summarized, written translation text of work and linguistic translation of the text will be mentioned.

Key Words: Subhî, *Pergâr u Kalem*, mathnawi, translation writing, linguistic traslation, analyzing.

* Makalenin Geliş Tarihi: 05.12.2016, Kabul Tarihi: 20.03.2017.

** Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Diyarbakır/Türkiye, as.ayseaglam@gmail.com

1. Giriş

Subhî, 16. yüzyıl klasik Türk şiirinin mutasavvıf şairlerinden biridir. Şairin doğum tarihi bilinmemektedir. “Bursalıdır. Subhî adında güzel ahlaklı bir imamın oğludur. Şiirlerinde babasının adını mahlas olarak kullanmıştır” (Kutluk, 1989: 556-557). Asıl adı Şeyh Mehmed Ali Subhî Efendi’dir. Ağazade’den mülazım olur. Müderrislik ve kadılık yapar. Kadılığı bırakıp hacca gider. Memleketine döndüğünde Halveti şeyhlerinden Memi Can Efendi’ye bağlanır. Tasavvufa ilgi duyan Subhî, vahdaniyet sırlarına vakıf olur (Cunbur, 2007:637). Sultan Murat’ın gazellerini şerh eder. Sultan’ın iltifatına mazhar olan şair, birçok kere caize alır (Eyduran, 2008: 105-106). Mutasavvıfane ve arifane Türkçe ve Farsça şiirleri vardır (Şemseddin Sami, 1996: 2935). “*Risâle-i Pergâr u Kalem* isimli bir mesnevisi vardır. Şairin ayrıca *Mizânü’l-Ahlâk* adlı diğer bir eseri ile şeyhi Memi Can Efendi’nin bazı menkıbelerinden söz ettiği *Nakdû’s-Sülûk fî Tarîkı’l-Meslûk*’u ve *Esmâü’l-Hüsnâ Şerhi* vardır” (Pektaş, 2013). Müstakimzâde şairin vefat tarihini 1622 olarak gösterir.

2. Mesnevi Nüshasının Tavsifi

Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde T. 3057 numara ile kayıtlıdır. 10 varak olan nüshanın söz başları kırmızıdır. Kâğıt aharlıdır. Sırtı kahverengi meşin, kapaklar krem rengi kâğıt ile kaplıdır. Nüshanın 1b-7b arasında *Pergâr u Kalem* mesnevisine yer verilmiştir. Mesnevi bittikten sonra şaire ait olan “Kaside der-Âdâb-ı Sülûk” başlıklı 43 beyitlik bir kasideye, “Kaside-i Diğer der-Semt-i Belâ” adını taşıyan 22 beyitlik bir diğer kasideye, “Müseddes-i Matla-ı Yahyâ der-Semt-i Fenâ” başlıklı 5 bendlik mütekerrir bir müseddes, altışar beyitlik iki gazele ve 5 beyitten oluşan bir diğer gazele yer verilmiştir. Eserin müellif hattı mı yoksa müstensih hattı mı olduğunu belirleyecek herhangi bir kayıt düşülmemiştir. İstinsah tarihi de belirtilmemiştir. Bazı kaynaklarda “Risâle-i Pergâr u Kalem” olarak zikredilen bu eser, söz konusu nüshanın başında “Kaleme Dair Manzûme-i Subhî ve Pergâr-ı Kalem” başlıklarıyla kaydedilmiştir.

3. Mesnevinin Tanıtılması

236 beyitten oluşan mesnevi, aruzun “feilâtün feilâtün feilün” kalıbıyla kaleme alınmıştır. Mesnevinin giriş bölümü tevhid, münacât, na’t, devrin padişahının övgüsü ve sebeb-i te’lif bölümlerinden oluşur. Şair, na’t bölümünde Hz. Muhammed’e kavuşma arzusunu dile getirdiği bir diğer başlığa daha yer verir. Asıl hikâyenin anlatıldığı bölüm, münazara tarzında yazılmış ve dört başlık altında toplanmıştır. Birinci başlık kalem ve kâğıtların tanıtımına ayrılmıştır. İkinci başlıkta kâğıtların kendi aralarındaki konuşmalarına yer verilmiştir. Üçüncüde kâğıtların kaleme şikâyet için gitmeleri üzerinde durulmuş, dördüncüde ise pergel ve makasın savunmalarına yer verilerek hikâye bitirilmiştir. Hikâyenin ardından felekten şikâyet edilen yeni bir başlığa yer verilmiş ve ardından gelen hâtime bölümüyle mesnevi tamamlanmıştır.

Hikâyede verilmek istenen mesaj, bu son iki başlığın içerisine yayılarak anlatılmıştır. Eserde yer yer sade ifadelere yer verilmesine rağmen ağıdalı bir dil kullanılmıştır. Başlıklar Farsça'dır.

Şairin mesneviyi kaleme alma sebebi okuyucuyu hayatın hakikati üzerinde düşündürmek, Allah'ı sena etmek ve ettirmektir. Subhî, bir gece insanların olmadığı bir köşeye çekilir. Burada gönlü huzurla dolan şair, kâinatın nurlu yüzünü keşfeder. Her yerin Allah'ın sanat eserleriyle kaplı olduğunu, eşyanın her an Allah'ı tespih edip onun şükrünü eda ettiğini fark eder. Kendisi de diğer varlıklar gibi Allah'a şükretmek, onu sena etmek ister. Gönül gözünü maneviyata açması için oracıkta Allah'a dua eder. Duası kabul olan Subhî, kâinattaki her şeyin hakikatini görmeye başlar. Başından geçen bu hadiseyi küssadan hisse mantığıyla kaleme aldığını söyleyen şair, okuyucuya dünyanın kışırıyla uğraşmayıp özüne talip olmayı öğütler.

4. Mesnevideki Temsilî Anlatım

Mesnevinin muhtevası göz önünde bulundurulduğunda şairin Kalem suresinden etkilenerek eserini kaleme aldığı anlaşılır. Surede inkârcıların Hz. Muhammed'i gözden düşürmek için ona yönelttikleri iftiraların yalanlanması, başkalarını çekiştirme, saldırganlık, kabalık başkalarının hukukuna tecavüz etme, nimetle şımarma gibi meselelere temas edilip inkârcıların üstünlük iddialarının reddedilmesi, Hz. Yunus'un sabır imtihanının nakledilmesi suretiyle Hz. Peygamber'den yaşadıklarına sabretmesinin istenmesi gibi konular bunun göstergesidir. Kâğıtların padişahın iltifat göreceği şımarmaları, hilekârlıkları, Pergâr ve Mıkrâz'ı çekiştirmeleri, onlara suç isnadında bulunmaları, neticede kendilerinin suçlu olduğunun anlaşılması surenin içeriğiyle yakından ilgilidir. Şairin yaşanan haksızlıklara ve sıkıntılara karşı okuyucuya yoğun bir şekilde sabır telkin etmesi, sıkıntıların sonundaki güzelliklere işaret etmesi de Hz. Yunus'un sabır imtihanını hatırlatır. Ayrıca pergel, makas ve kâğıtların özellikleri üzerinden yaptığı benzetmeler de bu düşünceyi destekler. Okuyucudan pergel gibi haddini tecavüz etmemesini istemesi, kalem gibi doğru olanların sıkıntı yaşayacaklarını belirtmesi ve kâğıt gibi saf gönüllü olması telkin etmesi buna örnektir.

Mesnevide teslimiyet, tevekkül, sabır, haddini tecavüz etmeme, doğruluk, nefis terbiyesi, sorumluluklarını yerine getirme gibi farklı birçok konuda mesaj verilir. Hikâyenin mesajı kimsenin bulunduğu konumdan şikâyet etmemesi, herkesin kendi sorumluluklarını tam olarak yerine getirmesi üzerinde yoğunlaşır. Temsilî bir anlatım yolunu seçen Subhî, bu eseriyle hayatta karşılaşılan zorluklarda ilahi birçok hikmetin bulunduğunu göstermek ister. Asıl mesele şartlar nasıl olursa olsun insanın sabretmesi ve Allah'a karşı sorumluluklarını tam olarak yerine getirmesidir. Şair, eserini yazma sebebini açıklarken Allah'a karşı tam vazife yapmak istediğini belirtir. Ayrıca hikâyenin hemen akabinde yaptığı yorumlarla da mesnevide vermek istediği mesajları açıklar.

Mesnevîde, şairin hikâye kişilerine sembolik bir boyut kazandıramadığı dikkat çeker. Hikâye kişilerinin belirli değerlerin temsilciliğini yapmaları beklenirken hikâyenin mesajının açıklandığı sonuç bölümünde durumun hiç de beklenen şekilde olmadığı görülür. Birçok mesajı iç içe vermek isteyen şair, kişilerin rollerine uygun mesajlar veremez. Kalem rolü, hikâyenin mesajıyla büyük oranda alakalıdır. Tasavvufî olarak muhakemeye yarayan insan aklını temsil eden kalem, mesnevîde de ihtiva ettiği bu manaya uygun bir rol üstlenmiştir. Kâğıtlar, pergel ve makas arasındaki sorunun ne olduğu onun vasıtasıyla aydınlanmıştır. Şairin, zorluklardaki hikmeti göstermek maksadıyla kalem kalemtraşla açılmadan yazamayacağı yorumunu yapması kalem mesnevîdeki rolüyle çok da uyumlu durmaz. Ya da kâğıtların anlayışsızlık ve hile gibi değerleri temsil etmesi beklenirken şair -hikâyedeki olaydan büyük oranda bağımsız bir tavır takınarak- kâğıdın biçilmesi eziyet gibi görünse de üzerine yazı yazılabilmesi için bunun gerekli olduğunu söyleyerek olayı çok farklı bir mecraya çeker. Pergelin istikameti ve hikmeti temsil ettiği düşünülürken şair, okuyucuya pergel gibi çekilip çevrilmekten rahatsız olmamasını öğütler. Ondan pergel gibi taş gönüllü ve yolunu şaşırması olmamasını ister.

5. Hikâyenin Özeti

Kalem namında yüksek yaradılışlı, kâmil, alçak gönüllü ve dinine bağlı bir padişah vardır. Bu padişah maani ve beyan ilminin mucididir. Remiz ve nükteleri çok iyi yazar. Gayp sırlarını açar. Mana sırlarını beyan etmek için Hint'ten Anadolu'ya kadar sefer eder. Her türlü müşkili halleden bu padişah adaletiyle dünyaya ün salmıştır. Düşmanlarına korku salan padişahın çok sayıda cesur askeri vardır. İnsanlar arasında Evrâk (kâğıtlar) olarak isimlendirilen süslü bir topluluk, padişahın yanında iltifat görür. Bunlardan bazıları Semerkandlı, bazıları Şamlı, bazıları Çinli, bazıları Hintli, bazıları da Anadolu'ludur. İnsanlar bunların hile yapacaklarından endişe ederler. Bir sabah kâğıtlar bir araya gelerek Pergâr (pergel) hakkında değerlendirme yaparlar. Pergâr'ın her zaman kendilerine eziyet ederek bağırmasını deldiğinden, Mîkrâz'ın (makas) da Allah'ın emirlerine muhalefet ederek kendilerine zulmettiğinden yakınır. Bunları şikâyet etmek maksadıyla padişahları olan Kalem'in yanına gitmeye karar verirler. Dua ve senalar ederek Kalem'in huzuruna çıkan kâğıtlar, ilk olarak Pergâr'dan şikâyetçi olurlar. Onun kendi sınırlarını bilmediğini, dönüşü esnasında kendilerine çok zarar verdiğini söylerler. Pergâr'ı insafsız olarak nitelendiren kâğıtlar, onun kendilerinin bağırmasını delerek bütün hasılatlarını heba ettiğini, onun zulümlerine sabredebek güçlerinin kalmadığını ifade ederler. Kendilerine zulmedenlerden bir diğerrinin de Mîkrâz olduğunu söyleyen kâğıtlar, onu iki başlı bir ejderhaya benzettirler. Bunların kendilerinde olan fazileti görmediklerini iddia ederler. Kendilerinin her yerde baş üzerinde tutulduğunu, üzerlerinde bütün marifetleri topladıklarını, Kur'an'ın başından sonuna kadar kendi üzerlerinde hitama erdiğini, esma hazinelerine işaret eden bütün manaların kendilerinde toplandığını, gönüllerinin saf ve mertebelerinin yüksek olduğunu söyleyerek şikâyet ettikleri kişilerin cezalandırılmasını isterler.

Anlatılanlardan dolayı öfkeye kapılan Kalem, Pergâr ve Mıkrâz'ın teftiş edilmelerini ister. Sorgulanmak için Kalem'in huzuruna çıkarılan Pergâr ve Mıkrâz, Kalem'e senalar ederek kendilerini savunmaya başlarlar. Eğri ve doğrunun anlaşılması için Allah'ın kendilerini ölçü aleti olarak yarattığını, her şeyin içini bildiklerini, eğri olanları halka temaşa ederek rüsva ettiklerini, doğru olanlara ise hiçbir şekilde zarar vermediklerini söylerler. Asıl suçlunun kâğıtlar olduğunu ifade ederler. Kâğıtların suçunu teşhir ederek bu şekilde onları cezalandırılmış olurlar. Anlatılanları dinleyen Kalem kavganın asıl sebebini anlar.

Subhî, asıl hikâyenin ardından felekten şikâyet etmeye başlar. Cefakâr, zalim, istikametsiz ve kötü huylu olarak nitelendirdiği feleğe seslenen şair, onun kendi mahzun gönlünü şad etmediğinden yakınır. Felek, cahillere izzet gösterip âlimlere daha az lütufta bulunmaktadır. Şair, feleğin pergel gibi yanlış yolda gitmesini ve katı yürekli olmasını eleştirir. Ehil olanlara makas gibi cefa edip onların soyunu ortadan kaldırmaya çalışmasını uygun görmez. Felek, istikamette gidenlere, baş üzerinde tutulması gerekenlere cefa etmektedir. Gönlü kâğıt gibi saf olanlara sürekli bela gelir. Kalemtraşın kaleme zarar vermesini kalemin kemalde olmasına bağlayan şair, kâmil olanlara sürekli bela gelmesinden dert yanar. Şair, doğruların feleğin elinden inmesini, hasetçilerin de ihsan görmesini uygun bulmaz. Feleğe seslenen şair, onun insaf etme zamanının geldiğini söyler.

Hatime bölümünde şair, kendisine boş konuşmamayı telkin eder. Düşmanın cevrine tahammül edip Allah'a tevekkül etmenin gerekliliğine dikkat çeker. Kişi yaşadığı sıkıntıları, maruz kaldığı haksızlıkları başkalarına anlatmamalıdır. Kişinin yaşadığı her zorlukta onun için hayırlar vardır. Allah, insana yaşattığı sıkıntılarla ona birçok farklı kapı açar. Şair, kâğıt gibi akıl sahibi olmayı, eğriliği bırakıp doğruların yolundan gitmeyi ve saf gönüllü olmayı öğütler. Düşmanlar kişiyi pergel gibi çekip çevirse de kişinin huzursuz olmaması gerekir. Kişinin dert ve belaya düşmesi çoğunlukla kendi yanlışlarından kaynaklanır. İnsan doğruluğu asla terk etmemelidir. Şair, uzlete çekilip gece gündüz ibadetle meşgul olmayı, ahiretteki azabı düşünerek dünya dertleriyle dertlenmekten vazgeçmeyi öğütler. İnsan, meselelere Allah'ı tanıma, ilahi hikmeti görme düşüncesiyle baktığında ilahi hakikatleri anlamaya başlayacak, kalbi nurla dolacaktır. Bu da onun için asıl şifa olacaktır. Masivayla uğraşmanın manasızlığına dikkat çeken Subhî, okuyucuya dünyaya dönük uzun emellerden vazgeçmeyi öğütler.

6. Eserin Çeviri yazı Metni ve Dil içi Çevirisi

PERGÂR U KALEM		
Der-Sitâyiş-i Hudâ-yı bî-Niyâz ve Sipâs-ı Perverdgâr-ı kâr-sâz ki ez-Rûy-ı Berâ'at-ı Rakamzede-i Yerâ'at mi-şevved (1b)		
Kaleme Kâğıt Yüzeyine Yazı Yazma Nimeți Bahşeden Cenab-ı Hakk'ın Şükrü ve bi-niyâz Olan Allah'ın Övgüsü Hakkındadır		
1	Minnet Allâh'a ki oldı yektâ Eyleyen nakş-ı dü kevnî imlâ	Minnet tek olan ve iki âlem nakşını (dünya ve ahiret) yazıp süsleyen (yaratan) Allah'adır.
2	Münşî-i safha-i 'âlem oldur Râkım-ı nüsha-i 'âlem oldur	Âlem sayfasını ve nüshasını yazan (kâinatı vücuda getiren) odur.
3	Oldı emriyle dü 'âlem mevcûd Safha-i 'arz u semâ buldı vücûd	İki âlem de onun emriyle var oldu. Yeryüzü ve gökyüzü sayfası vücuda geldi.
4	İstikâmetle virüp kalbe safâ Eyledi matlâ'-ı envâr-ı hüdâ	Kalbe istikamet ve safâ verdi. Hidayet nurlarının doğduğu yer haline getirdi.
5	Oldı 'adli ile her mu'vec u dûn 'Âciz u dil-şode vü zâr u zebun	Onun adaletiyle bütün hain ve alçaklar aciz, düşkün, güçsüz ve kederli bir hal aldı.
6	Kalb-i bî-çâreye in'âm andan Dile her maksad u her kâm andan	Çaresiz kalpleri nimetlendiren odur. Gönlün bütün arzu ve isteğini veren odur.
7	Çerh 'ışk ile dil-efgâr-sıfat Devr ider 'âlemi pergâr-sıfat	Felek aşktan gönlü yaralanmış aşık gibidir. Âlemi pergel gibi devr eder.
8	Râm emrine döner nüh eflâk Zir-i hükmünde turur tûde-i hâk	Dokuz felek emrine boyun eğer. Yeryüzü onun hükmü altındadır.
9	Mihr ü meh 'ışk ile pür-derd olmuş Biri lâgar birisi zerd olmuş	Ay ve güneş aşktan dertle dolmuş. Biri zayıflamış diğeri de sararmış.
10	'Âlem-i 'unsuru taltîf itdi 'İlm ile 'âdemi teşrif itdi	(İnsanı unsurlardan yaratarak) unsurlar âlemine iltifat etti. İnsanı ilimle şereflendirdi.
11	Kalb-i insânî idindi mir'ât Mün'akis anda şu'ûn ile sıfât	İnsan kalbini şuun ve sıfatının yansıdığı bir ayna haline getirdi.
12	Dil-i dâñâyı kılup 'ilm ile pür İtdi deryâ gibi anı pür-dür	Denizin cevherle dolu olması gibi âlimin gönlünü marifet cevherleriyle doldurdu.
13	Olur andan niçe gevher peydâ Ki bahâsına yetişmez dünyâ	Dünyanın pahasına yetişemeyeceği birçok cevher insan üzerinde görünür.
14	Zikr ü tevhidî anun âb-ı hayât Zindeğî-bahş-ı dil-i ehl-i necât	Onun zikir ve tevhidî kurtuluş ehline hayat bahşeden ölümsüzlük suyudur.

Der-Bast-ı Münâcât be-Cânib-i Kâdiyü'l-Hâcât ki Mutazammın-ı Talebkâr-ı İstikâmet-i Ahvâlest ez-Cenâb-ı Zi'l-Celâl be-Hezâr Tazarru' u İbtihâl		
Hallerin İstikametini Düzenleyen ve İhtiyaçlara Cevap Veren Cenab-ı Hakk'ın Münacatıdır ki O Binlerce Tazarru ve Yalvarmaya Layık Celal Sahibidir		
15	Yâ ilâhî 'aceb in'âm itdün Hâss u 'amma keremün 'âm itdün	Ey Allah'ım şaşılacak nimette bulundun. Kereminle herkesi nimetlendirdin.
16	Kanda bir dâl ola sensin hâdî Yetişüp lutfun ider irşâdî	Dalalette gidene hidayet verecek sensin. Lütfunla ona doğru yolu gösterirsin.
17	Sâlik-i râha hidâyet senden Tâlibe 'ayn-ı 'inâyet senden (2a)	Doğruyu bulma yolunda olana hidayet edersin. Hakikati isteyene yardım edersin.
18	Nazar-ı lutfun idüp râh-nümün Kıl beni semt-i fitenden birün	Lütfunu yol gösterici yaparak beni fitneler semtinden uzak tut.
19	Rûşen it şem'-i yakînüm yâ rab Müstakim it reh-i dînüm yâ rab	Ey Allah'ım ilim mumumu aydınlat (marifetimi arttır). Ey Allah'ım bana din yolunda istikamet ver.
20	Olmaya tâ dil ü cân senden dür Bula ser-menzil-i lutfunda huzur	Gönlüm ve canım senden uzak olmasın. Senin lütf durağında huzur bulsun.
21	Umarum bedreka-i ihsânun Göstere cânâ reh-i ridvânun	Senin ihsan yol göstericinin, gönle cennet yolunu göstermesini umuyorum.
22	Yâ ilâhî ola çün yevm-i nüşûr Bula her safha-i a'mâl zuhûr	Ey Allah'ım mahşer günü geldiğinde bütün amel sayfaları meydana çıksın.
23	'Amelüm nâmesini pür-nûr it Seyyi'âtını anun mestûr it	Amel defterimi nurlandır. Onda çirkin yazıları (günahları) ört.
24	Cürmini 'afv ile tescil eyle Kemlügin eylüge tebdîl eyle	Günahlarımı affederek kayda geçir. Kötülüklerimi iyiliğe çevir.
25	Seyyid-i halk şefâ'at kılusun Dil-i mahzûna 'inâyet kılusun	İnsanların efendisi Hz. Muhammed şefaet etsin. Hüzünlü gönlüne lütufta bulunsun.

Der-Na't-ı Şemsi'l-Hüdâ ve Efdalü'l-Vera' Muhammed Mustafâ 'Aleyhi ve 'Alâ Âlihi ve Ashâbihi es-Salâtu ve's-Senâ mâ Dâmetu'l-Aradîn ve's-Semâ		
Hidayet Güneşi ve Varlıkların En Efdali Muhammed Mustafa'nın Na'tı Hakkındadır (Selam ve Övgü Yer ve Gök Durduğu Sürece Onun ve Âlinin Üzerine Olsun)		
26	Olsun ol zât-ı hatâ-bahşa selâm Ki odur zübde-i cumhûr-ı enâm	Kabahatleri bağışlayan o zata selam olsun. Ki o bütün varlıkların özüdür.
27	Oldurur mihr-i sipihr-i lâhût Feyz-bahşende-i mülk ü melekût	O ulûhiyet göğünün güneşidir. Mülk ve melekût âleminin feyz bahşedicisidir.
28	Eyledi dâ'ire-i şer'i rasîn K'oldı her havfdan ol hısn-ı haşin	Şeriatın sınırlarını sağlamlaştırdı. Her türlü korkudan emin oldu.
29	Şeyyeda'llâhu zihî emn ü emân Girmez ol hısn-ı hasîne şeytân	Şeriat dairesi ne kadar sağlam bir yapıdır ki o en emniyetli sığınağa şeytan giremez.
30	Hâdi-i râh-ı hakikat oldur Mürşid-i semt-i tarikat oldur	O, hakikat yolunun hidayet edicisidir. O, tarikat semtinin mürşididir.
31	Hâce-i her dü serâ ümmî nâm Mazhar-ı lutf-i hudâvend-i enâm	Dünya ve ahiret sarayının ümmî namı hocasıdır. Allah'ın lütfuna mazhardır.
32	Zirve-i kadrine irmez idrâk Feyz umar hâk-i derinden eflâk	Akl onun değerinin yüksekliğini kavrayamaz. Felekler onun ayak toprağından feyz umar.
33	İremez sa'y ider ise meh u sâl Merkez-i kadrine pergâr-ı hayâl	Hayal pergeli durmadan çalışsa da onun kadrinin merkezine ulaşamaz (O hayal edilemeyecek kadar değerlidir).
34	Tâc-ı levlâk başında anun Mâye-i tıynetidür insânun	"Levlâk" tacı onun başındadır. İnsan yaradılışının mayasıdır.
35	Bârekallâh zihî tâc-ı kerem K'oldı anunla müzeyyen 'âlem	Allah mübarek etsin, ne güzel lütf tacı ki âlem onunla süslendi.
36	Âl u ashâb ile tâ rûz-ı kıyâm Rûh-ı pâkine salât ile selâm (2b)	Kıyamete kadar al ve ashabıyla birlikte onun temiz ruhuna salat ve selam olsun.

Der-İktibâs-ı Pertev-i Nûr ve İltimâs-ı Levâmî'-i Huzûr ez-Şems-i Burc-ı Hidâyet ve Mihr-i Sipîhr-i Velâyet ü Kerâmet Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem		
Velayet Semasının ve Hidayet Burcunun Güneşi Olan Peygamberimizden Huzur Lemalarını ve Nur Parıltılarını Alma Hakkındadır		
37	Ey sa'âdet güneşi eyle zuhur Çeşm-i âfâkı seher kıl pür-nûr	Ey saadet güneşi, sabahleyin meydana çıkarak ufukları aydınlat.
38	Görmege rûyunu 'âlem müştâk Demidür âhir ola şâm-ı firâk	Âlem, yüzünü görmek için can atıyor. Ayrılık akşamının bitme zamanı geldi.
39	N'ola ger lâmi' olup mihr-i kerem Dehri târ eylemese ebr-i sitem	Lütf güneşi parlarsa, zulüm bulutu dünyayı karanlık etmese ne olur?
40	Niçe bir 'ışkun ile bu gamgîn Kûşe-i gamda kala zâr u hazîn	Bu gamlı, ne zamana kadar aşkun ile gam köşesinde ağlayarak kalacak?
41	Niçe bir nat'-ı felekde dil-i zâr Ola ferzin sıfat-ı kec-reftâr	Eğri yürüyüşlü özellikteki inleyen gönül felek döşeginde nasıl vezir olsun?
42	Gösterüp lütfun ile semt-i salâh Anı pergâra çeküp kul islâh	Lütfunla ona salahiyet semtini göster. Onu pergele çekerek (düzelterek) ıslah et.
43	Kaldum ayakda eyâ kân-ı kerem Bâr-ı isyân kadümi eyledi ham	Ey kerem kaynağı, ayakta kaldım. İsyân yükü belimi büktü.
44	Bana rahm eyle mürüvvet demidür Nazar-ı 'ayn-ı 'inâyet demidür	Bana merhamet et, iyilik zamanıdır. Yardım etme zamanıdır.
45	'İlm-i dîne beni dâna eyle Cân gözün şer' ile bînâ eyle	Beni din ilmüne âlim et. Gönül gözümü şeriatla aç.
46	Cürmüme bakma eyâ menba'-ı cûd Bana ol mürşid-i râh-ı maksûd	Ey cömertlik kaynağı, günahlarıma bakma. Bana hakikat yolunun mürşidi ol.
47	Tâ ki her mu'vec u bedhâh beni Kılmaya zâlim u gümrâh beni	Ta ki kötülük isteyenler beni zalim ve isyankâr yapmasın.
48	Müstakim eyle reh-i iz'ânım Ravza-i küyuna varsun cânım	Beni doğru yoldan ayırma ki canım senin olduğun bahçeye varabilsin.
49	Hâk-i pâyun şeref-i cân olsun Cân dahi yoluna kurbân olsun	Ayak toprağın canımla şereflensin. Canım dahi senin yoluna kurban olsun.

Der-Medh-i Pâdşâhi ki Zıllullahi fi'l-Aradin ve Halife-i Seyyidü'l-Mürselin Vaf-ı Zât-ı Melek-sıfât üst. Edame'llahu Zilâle 'İnâyetihî 'Alâ Mefâriki't-Tâlibin İlä Yevmi'd-din Amîn Yâ Mu'in		
Seyyidü'l-mürselinin Halifesi ve Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi Olan Melek Sıfatlı Padişahın Medhi Hakkındadır (Allah İnanet Gölgesini Taliplerin Üzerinden Kıyamete Kadar Esirgemesin)		
50	Olsun ol sâye-i yezdâna senâ Farzdu şahsına her zâta du'â	Övgüler Allah'ın gölgesine olsun. Onun şahsına dua etmek herkese farzdır.
51	Şâh-ı Cem-kadr u Feridün-haşmet Hâmî-i havme-i dîn u millet	Cem değerinde ve Feridun haşmetli padişah, din ve milletin koruyucusudur.
52	Vâris-i mertebe-i Mustafavî Hâris-i memleket-i şer'-i kavî (3a)	Hilafet mertebesinin varisidir. İslam memleketinin muhafızıdır.
53	Râfi'-i râyet-i dîn-i islâm Kâti'-i rişte-i küfr ü âsâm	İslam dininin sancağını yükseltendir. Küfür ve günahları ortadan kaldırandır.
54	Nükte-perdâz-ı nikât-ı levlâk 'Ârif-i sırr-ı varak evhaynâk	"Levlâk" nüktesindeki ince sırları açandır. Kur'an sırlarına vakıftır.
55	Zill-ı Hak hâmil-i nûr-ı 'izzet Âftâb-ı seher-i emniyyet	Allah'ın gölgesi, izzet nurunun taşıyıcısıdır. Emniyetin seher güneşidir.
56	Zav-i sâni dimese zille hakîm Nokta-i vahdeti eylerdi dü-nîm	Hikmet sahibi olan, gölgeye ikinci parıltı demese vahdet noktasını iki parça ederdi.
57	Zâhiri şer' u tarikat hûyî Menba'-ı nûr-ı hakikat rûyî	Davranışları şeriata, huyu da tarikata uygundur. Yüzü hakikat nurlarının kaynağıdır.
58	Mazhar-ı hazret-i ism-i rezzâk Fâ'iz-i rütbe-i lutf u ahlâk	'Rezzak' isminin mazharıdır. Lütfetmede ve ahlak güzelliğinde ileridir.
59	Ey firâzende-i çerh-i devvâr V'ey fûrüzende-i necm-i seyyâr	Arzın en itibarlısı, seyyar yıldızların en parlağıdır (Yeryüzünde ve gökyüzünde en değerli olandır)
60	Olsun ol pâdşeh-i Cem-âyîn Her zamân sâhib-i 'izz ü temkin	Cem'in yolundan giden o padişah, her zaman izzet ve vakar sahibi olsun.
61	Hıfz-ı Hak ana nigezbân olsun 'Adli 'âlemlere destân olsun	Allah onu korusun. Adaleti bütün dünyaya yayılsın.

Der-Tahrîk-i Silsile-i Kelâm ve Bâ'is-i Tertîb-i Mukaddemât-ı Merâm		
Kelam Silsilesini Harekete Geçirme ve Meramın Tertibindeki Sebep Hakkındadır		
62	Bir gice küşe-i gamda dil-i zâr Halkdan kılmış idi 'azm-i kenâr	Bir gece dertten inleyen gönül, insanlardan uzaklaşarak bir köşeye çekilmişti.
63	Mahrem-i perde-i râz olmuşdu 'Âlem-i vahdete yol bulmuşdu	İlahi sırları keşfetmişti. Vahdet âlemine yol bulmuştu.
64	Kayd-ı teşvîş-i tekkürden dūr Cân u dil bulmuş idi zevk u huzūr	Dünya endişelerinden uzakta, canı ve gönül eğlenip huzur bulmuştu.
65	Fârig ez-halk-ı cihân ser-der- ceyb Cân u dil mahrem-i halvetüne gayb	Uzlete çekilenlerin önde gidenidir. Can ve gönül halvetinin mahreminde kaybolur.
66	Münakkaş tahte-i zânûda rüsum Gerdiş u hey'et-i eflâk u nücûm	Dünya, felekler, yıldızlar onun taht-ı tasarrufundaki münakkaş resimlerdir.
67	B'usturlâb-ı sipihrûn kâmil Resmi âyine-i dilde hâsil	Gökyüzü usturlabının resmi, gönül aynasında tamamen görünür.
68	Cân murâkib beden efsürde Kayd-ı âb u gil ile pejmürde	Can Allah'a bağlanmış, donakalmış beden ise su ve çamur kaydıyla perişandı.
69	Dil serâ-perde-i vahdetde mukim Ten-i hâkî gil-i kesretde mukim	Gönül, vahdetin büyük çadırında otururken topraktan beden kesret çamurunda ikamet ediyordu.
70	Cân bu seyr içre sülûke râgıb Dil ziyâret hevesinde tâlib	Can bu seyir içinde doğru yola girmek isterken gönül de farklı âlemleri ziyaret etme hevesindeydi.
71	Dideden rûy-ı 'avâik mestur Şevk-i didâr ile hâtır mesrur	Bütün engeller gözden kayboldu. İlahi cemalin coşkusuyla gönül sevindi.
72	Eyleyen cân u gönülden âhı Âh ile hâsil ider âgâhî (3b)	Can u gönülden ah eyleyen çektiği ahla manevi uyanıklık kazanır.
73	Nâgehân neyyir-i ikbâl ol dem Rû-nümâ oldu açıldı 'âlem	O zaman ansızın saadet nuru parladı. Âlem gülüp açıldı.
74	Gitdi zulmet bu cihân nûr oldu Cân u dil şevk ile mesrûr oldu	Karanlık gitti, dünya aydınlandı. Can ve gönül coşkuyla sevindi.
75	Nazar itdüm ki bu 'âlem her sû Sânî'un sun'ı ile hep memlû	Âlemin her tarafının sanatlı yaratan Allah'ın sanat eserleriyle dopdolu olduğunu gördüm.

76	Bir safâ-bahş gülistân gördüm Anda murgân-ı hoş-elhân gördüm	Safa bahşeden bir gül bahçesi gördüm. Orada hoş sada veren kuşlar gördüm.
77	Çekmiş etrâfa cedâvil enhâr Kılmış aktarı müzeyyen ezhâr	Nehirler etrafa cetvel çekmişti. Çiçekler etrafi süslendirmişti.
78	Sâni'-i lemyezelün bu eşyâ Her biri zikrine olmuş güyâ	Bu varlıkların her biri, baki olan Allah'ı zikrediyordu.
79	Kılmayup serv-i sehî seyre hırâm Eylemiş hizmet-i bârîde kıyâm	Düz servi, salınarak yürümeyip yaratıcıya hizmet için ayakta durmuştu.
80	Nergis-i bâğ açup dîde-i ter 'Ayn-ı 'ibretle ider dehre nazar	Bahçenin nergisi yaşlı gözlerini açarak ibret nazarıyla dünyaya bakıyordu.
81	Gonciler ağız açup takrire Başlamış murg-ı seher tahrire	Goncalar ağızlarını açarak konuşmaya, sabah kuşu da yazmaya başlamıştı.
82	Çâk ider pîrehenün Yûsuf-ı gül Fi'l-mesel ana Züleyhâ bülbül	Bülbüle benzeyen Züleyha'nın gül yüzlü Yusuf'un gömleğini parçaladığı hikâyedeki gibi
83	Açmış el hazret-i bâriye çenâr Hâsılı cümle müretteb âsâr	Çınar ve diğer her şey yaratıcıya el açmıştı.
84	Her biri hamd u senâya meşgul Cümleten zikr-i Hudâ'ya meşgul	Her biri Allah'a hamd ve sena etmekle ve onu zikretmekle meşguldü.
85	Gûş-ı câna iricek bu âvâz Eyledüm hâlık-ı bi-çûna niyâz	Bu ses can kulağına erince emsalsiz olan Allah'a niyaz ettim.
86	Didüm ey vâkıf-ı esrâr-ı zamir Kâşif-i perde-i estâr-ı zamir	Ey gönüldeki gizli sırların vâkıfı, kalbin kapalı perdelerinin kâşifi dedim.
87	Vasf-ı zâtunla bu eşyâ zâkir Hân-ı ihsânuna dünyâ şâkir	Varlıklar senin zatının vasıflarını zikreder. İhsan sofran o kadar geniş ki bütün dünya şükreder.
88	Cümle tesbih u senâ eylerler Ni'metün şükürin edâ eylerler	Herkes seni tespih edip över. Nimetlerinin şükürünü eda eyler.
89	Demidür eyleyüben hamd u senâ Ni'metün şükürin idem ben de edâ	Benim de seni hamd ve sena edip nimetlerinin şükürünü eda etme zamanım gelmiştir.
90	Koma bu 'abd-i za'îfi nâ-şâd İstikâmet yolına kıl irşâd	Bu zayıf kulu mutsuz bırakma. Ona doğru yolu göster.

91	Kalbi âyinesini pâk eyle Fazl ile menba'-i idrâk eyle	Kalp aynasını temizle. Fazlınla onun anlayışını arttır.
92	Tiz kıl çeşm-i cihân-binün anun Râst kıl dâniş u ta'yübün anun	Cihânı gören gözlerini keskinleştir. Bilgisini doğrult ve ayıplarını düzelt.
93	Hem zebânını anun gûyâ kıl Çeşm-i cân u dilini bînâ kıl (4a)	Hem de onun dilini söylet. Can ve gönül gözünü aç.
94	Şi'rini şer'a mukârin eyle Tavrını gayra mübâyin eyle	Şiirini şeriata uygun kıl. Davranışlarını yabancılara zıt yap.
95	Çün temâm oldu rüsûm-ı zârı Kalbüme oldu meserret târi	Ağlama merasimi sona erdi. Kalbime ansızın sevinç geldi.
96	Kalmayup âyine-i dilde gubâr Zâhir oldu bu cihânda ne ki var	Gönül aynasında bulanıklık kalmadı. Bu dünyada olan her şey orada göründü.
97	Tûtî-i dil şeker-efşân oldu Hâzin-i cân güher-efşân oldu	Gönül tutisi şeker saçtı. Can hazinedarı cevher saçtı.
98	Bir safâ virdi o hâlet cânâ Lâyih oldu dile bu efsâne	O hâl cana safâ verdi. Bu efsane gönülde belirirdi.
99	Nice efsâne ki mahz-ı hikmet Dide-i âkıla kuhl-ı 'ibret	Efsane de ne hikmetin ta kendisi. Akıl gözüne ibret sürmesi
100	Nazar itsen görünür bigâne Âşinâ ile velî hem-hâne	Nazar etsen yabancı, dost ve velî üçü de bir hanede görünür.
101	Kıssadan hisse[yi] gel gûş eyle Şehd alup zehri ferâmûş eyle	Gel kıssadan hisseyi dinle. Bal alıp zehri unut.
102	Mağz-cû kısrıla kâni' olmaz Kısr mağz almağa mâni' olmaz	Özü arayan kabuğa kanaat etmez. Kabuk özü almaya engel olmaz.
Der Şürû'-ı Murâd ve Beyân-ı mâ fi'l-Fuâd		
Kalbimizdekini Açma ve Muradımızı İfade Etme Beyanındadır		
103	Münşi-i defter-i efsâne-i dehr Bânî-i kıssa-i kâşâne-i dehr	Dünya efsanesinin defterini yazan, dünya köşkünün kıssasını bina eden
104	Kıldı bir hâdise-i nev peydâ İtdi bu vech ile anı inşâ	Yeni bir hadise ortaya çıkardı. Bu vecihle onu inşa etti.
105	Var idi bir şeh-i 'âlî-fitrat Mazhar u menba'-ı nûr-ı izzet	Yüksek yaradılışlı bir padişah vardı. İzzet nurlarının kaynağı ve mazhariydi.
106	Nâmi bu safha-i hâkide kalem Olmış ol nâm ile 'âlemde 'âlem	Dünya sayfasındaki adı Kalem'di. Âlemde bu namla şöhret bulmuştu.

107	Bir şeh-i hâk-nihâd u kâmil Ki zebânından olur hal müşkil	Kamil ve alçak gönüllü bir padişahı. Konuşmasıyla müşkilleri hallederdi.
108	Safha-i dehre vücûdî tuğrâ Halka ahkâmını eyler icrâ	Dünya sayfasına vücudu damga vurmuştu. Halka hükümlerini icra ederdi.
109	Mücid-i 'ilm-i ma'ânî vü beyân Râkım-ı remz u nikât-kırân	Maani ve beyan ilminin mucidiydi. Remiz ve nükteleri yazandı.
110	Münşi-i defter-i sırr-ı lâ-rayb Kâşif-i kufl-ı der-i halvet-i gayb	"Lâ-rayb" sırrının defterini yazan. Gayp kapısının kilidini açan.
111	Râstî hayme-i dîne ber-pâ Bir sûtûn idi vücûdî gûyâ	Onun vücudu, din haymasını ayakta tutan doğruluk sütunuydu.
112	İtmege sırr-ı ma'ânîyi beyân Hind'den Rûm'a seferde pûyân	Maani ilminin sırlarını beyan etmek için Hint'ten Anadolu'ya kadar sefer ederdi.
113	Şâh iken sâhib-i 'izz ü temkîn Bağlamış hizmete bel ol şeh-i dîn (4b)	İzzet ve vakar sahibi padişah dine ve millete hizmet etmeye azmetmişti.
114	Tutmuş âvâze-i 'adli dehri Pest kılmışdı sadâ-yı kahrı	Adaletinin şöhreti dünyaya yayılmıştı. Zulüm seslerini ortadan kaldırmıştı.
115	Yog idi 'askerine hadd ü kenâr Kimi hûnî kimisi hançerdâr	Askerinin sınırı yoktu. Kimisi kan döker kimisi de hançer tutardı.
116	Bir bölük tâ'ife-i pür-zînet Buldılar şâh yanında rağbet	Bir grup süslü topluluk, padişahın iltifat görürdü.
117	Anlara halk dir idi evrâk Tolmuş ol nâm ile cümle âfâk	İnsanlar onlara evrâk derdi. Bütün ufuklar o nam ile dolmuştu.
118	Ba'zına hâk-i Semerkand makar Ba'zı Şâmî vü Hatâyî manzar	Bazısının yeri Semerkant'tı. Bazısı Şamlı ve Çinli görünümündeydi.
119	Ba'zısı Hindi [vü] Rûmî sûret Sâf-dil ba'zısı nâzik hey'et	Bazısı Hintli ve Anadolu suretindeydi. Bazısının gönlü saf, şekli de nazikti.
120	Her kişi eyler idi havf u hazer Reng-pezir olmaya tâ kim bunlar	Herkes bunların hile yapacağından endişe ederdi.
121	Cem' olup şâh yanında her rûz Her biri olmuşdı mihr-efrûz	Her gün padişahın yanında toplanarak etrafa ışık saçarlardı.
122	Ba'zı handân u kimisi giryân Rûz u şeb böyle olurdu güzerân	Kimisi güler kimisi ağlardı. Günler ve geceler bu şekilde geçerdi.

Der-Müşâvere Kerden-i Evrâk		
Kâğıtların Müşâveresi Hakkındadır		
123	Bir seher kâtib-i ser-levha-i cûd Virdi bir şemse-i zîbâya vücûd	Bir sabah cömertlik ser-levhasının kâtibi güneş şeklindeki süslü işlemeyi vücuda getirdi.
124	Zinet ü zîb ile nakkâş-ı ezel Çekdi levh-i feleke zer cedvel	Ezel nakkaşı süs ve zinetle feleğin levhasına sarı cetvel çekti
125	Ol gün evrâk-ı müşevveş ahvâl Cem' olup eylediler kil ile kâl	O gün karışık haldeki kâğıtlar toplanarak dedikodu yaptılar.
126	Didiler kim ne revâdur pergâr Bağrumuz zulm ile delmek her bâr	Pergâr'ın (pergel) her zaman zulmederek bağrımızı delmesi reva mıdır dediler.
127	Ne belâdur ya demâdem mîkrâz Eyleye zulm ile Hak'dan i'râz	Ya Mîkrâz'ın (makas) sık sık Hak'tan yüz çevirerek zulmetmesi nasıl bir beladır?
128	Şâhumuz hâme-i terdür varalum Düşelüm ayağına yalvaralum	Padişahımız Kalem'e gidelim. Onun ayağına kapanıp yalvaralım.
129	Varalum cümle şikâyet idelüm Hâlümüz ana hikâyet idelüm	Hepimiz gidip şikâyet edelim. Halimizi ona anlatalım.
130	Umaruz kim kıla bu ihsânı Kurtara zâlim elinden cânı	Bize ihsan ederek canımızı zalimlerin elinden kurtaracağını umut ediyorum.
Der-Şikâyet-i Evrâk ez-Nikâyet-i Âfâk ve ez-Dest-i Pergâr ve Zebân-ı Dirâz-ı Mîkrâz		
Kâğıtların; Feleğin Yaralamasından, Pergelin Elinden ve Makasın Uzun Dilinden Şikâyetleri Hakkındadır		
131	Subh kim bu felek-i sifle-nevâz Eyledi kîne vü zulme âgâz (Sa)	Bu alçak felek sabahleyin kin tutmaya ve zulmetmeye başladı.
132	Kıldı cellâd-ı felek bir niçe kan Dâmeninde sihri oldı 'ayân	Felek celladı çok kan döktü. Eteğinde sihri açıkça görüldü.
133	Ol seher geldi varaklar şâha Sürdiler yüzlerini dergâha	O sabah kâğıtlar padişahın huzuruna gelerek yüzlerini dergâha sürdüler.
134	İtdiler şâha senâ isârın Açdılar cümle duâ tûmârın	Padişaha övgüler yağdırdılar. Ona çokça dua ettiler.
135	Didiler hâmeye ey şâh-ı cihân Zîr-i hükminde zemîn ile zamân	Kaleme, "Ey dünya padişahı, zemin ve zaman senin hükmündedir" dediler.

136	Evvel-i halk-ı cihân sensin sen Bâsıt-ı emn ü emân sensin sen	Sen, insanların önde gelenisin. Sen, emniyet yayıcısın.
137	Kâtib-i vahy-i Hudâ zâtundur Levh-i 'âlem senün âyâtundur	Sen, Allah'ın vahiy kâtibisin. Âlemin levhası senin ayetlerindir.
138	İstikâmetde nazirün yokdur Lutf u ihsân ile 'adlün çokdur	Doğrulukta benzersizsin. Lütuf, ihsan ve adaletin çoktur.
139	Eyledün 'adl esâsın bünyâd Dâd-ı zâlimler elinden feryâd	Zalimlerin adaletinden feryat edenlere, adalet esasını bina ettin.
140	Biri bir kec-nazar u keş-refâtâr Halk nâmını okurlar pergâr	İnsanların adına Pergâr dediği, eğri bakışlı ve kötü gidişatlı biri
141	Haddini dâ'iresini bilmez Râstlar râhına hergiz girmez	Sınırını, dairesini bilmez. Doğruların yoluna asla girmez.
142	Gird-i âfâkı gezüp devr eyler Devr içinde bize çok cevr eyler	Bütün çevreyi gezip dolaşır. Dolaşma sırasında bize çok cefa eder.
143	Uğramaz dâ'ire-i insâfa Zulmi şâmildür anun etrafa	İnsaf dairesine uğramaz. Onun zulmü etrafa şamildir.
144	Sahtdur âhen-i bi-tâb gibi Bağrumuz delmede tizâb gibi	Paslı demir gibi serttir. Bağrumuzu delmede kezzap gibidir.
145	Hâsılı ol bizi pâ-mâl itdi Renkler virdi 'aceb âl itdi	Kıscacası o bizi perişan etti. Şekilden şekle girerek şaşılacak şekilde hile yaptı.
146	Kıldı hep hâsulumuz bâd-ı hevâ Sabr u ârâmumuz itdi yağmâ	Bütün mahsulümüzü mahvetti. Rahatımızı kaçırdı. Bizde sabır bırakmadı.
147	Birinün nâmına dirler mıkırâz 'Âdeti zulm ile Hak'dan i'râz	Birinin adına Mıkırâz derler. Allah'ın emirlerine muhalefet ederek zulmetmek âdetidir.
148	Bir ikiyüzlü münâfık sîret Tig-ı tiz ile harâmî hey'et	İkiyüzlü bir münafık ahlakındadır. Keskin kılıçlı bir harami şeklindedir.
149	Cevr eliyle açılıp dideleri İrgürür herkese 'ayn-ı zararı	Gözlerini cevir eliyle açarak herkese zarar verir.
150	Ser-i kattâ'-ı tarîk-i 'âlem Bağlamış zulme miyânun muhkem	Âlemin yolunu kesenlerin başıdır. Çokça zulmetmeye alışmıştır.
151	Rumhdur sanki zebânı ser-tiz Dem-i heycâda olur şûr-engiz	Dili, savaş sırasında fitne çıkaran keskin mızrak gibidir.

152	Belki hey'etde dü-ser ejderdür Zehr-âltüdeye bir neşterdür (5b)	Görünüşte iki başlı bir ejderhadır ama zehirlenmişe de neşterdir.
153	Tiredür niteki kalb-i zâlim Rû-siyâh olsa 'aceb mi dâ'im	Zalimin kalbi gibi bulanıktır. Daima yüzü kara olsa buna şaşılmaz.
154	Göreyin ola anun gözleri kûr Kılmaya kimseyi tâ kim rencür	Onun gözlerinin kör olduğunu görmek istiyorum. Ta ki kimseyi incitemesin.
155	'İrkumuz kat' ider oldı ey şâh Lutf idüp hâlümüze eyle nigâh	Ey padişah, bizleri keserek soyumuzu ortadan kaldırıyor. Halimizi görüp bize ihşanda bulun.
156	Çeşm-i insâf ile gel bir nazar it Hırz-ı cânuz hele bizden hazer it	Biz can besliyoruz, bize dikkat et. Halimize insafla bak.
157	Bizde derc oldı ma'ârif yeksân Bizde hatm oldı ser-â-ser Kur'ân	Marifetler bizde toplandı. Kur'an baştanbaşa bizde tamamlandı.
158	Yüzümüz ak[dur] bizüm her yirde Kande varsak yirümüz var serde	Her yerde yüzümüz aktır. Nereye gitsek baş üzerinde tutuluruz.
159	Bu kerâmet bize hod kâfidür Kalbümüz âyineden sâfidür	Bu keramet bize kâfidir. Kalbimiz aynadan daha saftır.
160	Levhümüz nakş-ı 'arazdan sâde Pâyemüz mertebe-i a'lâda	Gönlümüz sonradan meydana gelen nakışlarından aridir. Mertebemiz çok yükseklindedir.
161	Hattumuz gâliyesi râhat-ı cân Hâlümüz merdüm-i çeşm-i a'yân	Hattımızdaki güzel koku cana huzur verir. Halimiz gözlerin gözbebeğidir.
162	Bizde feth oldı ma'âni tahkik Bizde keşf oldı rumüz tedkik	Manaların doğru olup olmadığı bizimle açığa çıktı. Manası gizli olan sözler bizimle göründü.
163	Bizdedür rumüz-ı genc-i esmâ Bizdedür feth-i künûz-ı dünyâ	Esmâ sırlarının işaretleri bizdedir. Dünya hazinelerinin anahtarı bizdedir.
164	Bir iki hâk-nihâd abdâruz Zulm ile lik perîşân hâlüz	Bir iki alçak gönüllü dervişiz. Fakat zulümden perişan bir haldeyiz.
165	Bu kadar fazlumuzı görmezler Kimseden hâlümüzi sormazlar	Bu kadar faziletimizi görmezler. Halimizi kimseden sormazlar.
166	Dilleri seng-sıfat saht ancak 'Ayb-cû bir iki bed-baht ancak	Gönülleri taş gibi serttir. Ayıp arayan bir iki bedbahttırlar.
167	Kalbümüz yandı eyâ şâh-ı güzîn Âb-ı 'adlünle bizi kıl teskin	Ey seçkin padişah, kalbimiz yandı. Adalet suyunla bizi teskin et.

168	Hâlümüz hod hele ma'lûmundur Kanda hak var ise mazlumundur	Halimizi biliyorsun. Nerede hak varsa mazlumundur.
169	Şâh çün sözlerini gûş itdi Hışmdan bahr gibi cûş itdi	Padişah konuşmaları duyunca öfkeden deniz gibi kabardı.
170	Eyledi emrine teftiş olsun Her kişi eyledüğünü bulsun	Pergâr ve Mıkrâz'ın teftiş edilmelerini, herkesin cezasını çekmesini emretti.
171	Zâhir olsun nicedür bu ahvâl Olmasun zulm ile kimse pâ-mâl	Bu durumun ne olduğu tam açığa çıksın, kimse zulümle ezilmesin (dedi).
Sıfat-ı Subh ve Rüsâvâ şoden-i Evrâk der-Ekâsi-i Âfâk		
Sabahın Vasfı ve Kâğıtların Ufuklarda Rüsva Olmaları Beyanındadır		
172	Subh kim kâdi-yi ahkâm-ı felek Eyledi zulmet-i bî-dâdını hak (6a)	Sabahleyin feleğin hükümlerinin kadısı, zulüm karanlığın ortadan kaldırdı.
173	Aldı destine 'utârid hâme Başladı hikmet ile ahkâma	Utarit eline kalem alıp hikmetle hükümleri yazmaya başladı.
174	Ol sehergeh ki şeh-i 'âlem-bîn Kıldı 'adl ile cihânı tezyin	O sabah, âlemi gören padişah, adaletiyle dünyayı süslendirdi.
175	Emr-i teftiş ile 'âlem toldı Havfdan benzi cihânun soldı	Âlem, teftiş emriyle doldu. Korkudan dünyanın benzi soldu.
176	Oldı mıkrâz ile hâzır pergâr İtdiler şâha senâlar isâr	Pergâr ve Mıkrâz padişahın huzuruna çıktı. Padişaha övgüler yağdırdılar.
177	Didiler ey şeh-i 'âlî-manzar Eylesün kadrüni bârî berter	Ey yüce padişah, Allah mertebeni yükseltsin dediler.
178	'Adl ile tutdı cihânı nâmun Gördiler halk-ı cihân in'âmun	Dünyada adaletinle şöhret kazandın. İnsanlar ihsanlarıyla nimetlendi.
179	Râst sanma sözünü a'dânun Hile vü hud'ası çok dünyânun	Düşmanın sözünü, hile ve aldatması çok olan dünyayı doğru zannetme.
180	Bizi Hak eyledi 'âlemde mihekk Bilürüz kalbini dehrün bî-şekk	Allah bizi âlemde ölçü aleti olarak yarattı. Şüphesiz ki biz dünyanın kalbini biliriz.
181	Kecleri 'âleme rüsâvâ iderüz Keclüğün halka temâşâ iderüz	Eğrileri âleme rezil rüsva ederiz. Onun eğriliğini insanlara gösteririz.
182	Tab'umuz eyledi Hak böyle selim Biline tâ ki sahîh ile sakîm	Doğru ve yanlışın bilinmesi için Allah bizim fitratımızı böyle düzğün yarattı.

183	Sanma kim bizde ola cürm ü günâh Kendülerdür yine mücrim ey şâh	Ey padişah, suç ve günahın bizde olduğunu sanma. Suçlu yine kendilerdir.
184	İstikâmetle şu kim ola 'alem Virmezüz zerre kadar ana elem	Doğruluğuyla iştihar bulanlara zerre kadar elem vermeyiz.
185	Eyledi şâh bunu çün ısgâ Oldı ma'lûmı nedendür gavgâ	Padişah konuşmaları dinleyince kavganın sebebini anladı.
186	Keclügi zâhir olup evrâkun Oldılar şöhesi bu âfâkun	Evrâk'ın eğriliği ortaya çıktı. Dünyada bu şekilde şöhet kazandılar.
187	Yüzine kara sürüp dest-i kazâ Kıldı teşhir ile envâ'-ı cezâ	Kaza eli onların yüzüne kara sürüp onları teşhir ederek türlü cezalar verdi.
Der-Şikâyet-i Felek-i nâ-Hemvâr ve Çerh-i Sitemkâr u Gaddâr Sitemkâr, Gaddâr ve Sebatsız Olan Felekten Şikâyet Beyanındadır		
188	Ey felek dâd elinden feryâd Etmedün hâtır-ı mahzûnumı şâd	Ey zalim felek, elinden feryat! Mahzun gönlümü sevindirmedin.
189	Ne için böyle cefâ-cûsun sen Zâlim u kec-rev-i bed-hûsun sen	Neden böyle cefakâr, zalim, istikamsiz ve kötü huylusun?
190	Câhile 'izzet idersün her dem Merd-i dânyâ olur lutfun kem	Her zaman cahile izzet edersin. Âlimlere lutfun az olur.
191	Her dem üstine dönersin dünun Ne 'aceb alçak olur kânunun	Her zaman alçakların üzerinde dönersin. Ne kadar tuhafır ki kanunun hep alçak olur.
192	Yol mıdır bu ki misâl-i pergâr Olasın saht-dil u kec-reftâr (6b)	Pergel gibi taş gönüllü ve yolunu şaşırmış olman tutulacak bir yol mudur?
193	Eyleyüp ehle cefâyı kat kat Kesestin 'ırkımı mıkraz-sıfat	Ehil olanlara kat kat cefa edip onların soyunu makas gibi kesersin.
194	Müstakim olana cevri eylersin Mübtelâ-yı gam-ı devr eylersin	Doğru yolda gidene zulmedersin. Dünyanın gamına müptela edersin.
195	Her ki kâğıd gibi sâfi-dil olur Ana envâ'-ı belâ hâsil olur	Her kimin gönlü kâğıt gibi saf olursa ona türlü türlü belalar gelir.
196	Şol ki baş üzere gerekür ana câ Pâyâmâl ider anı dest-i cefâ	Baş üzerinde tutulması gerekenler musibetlerle altüst olurlar.
197	Hâmeveş her kim ola ehl-i kemâl Gizlik-i gussa virür ana melâl	Her kim kalem gibi kemal sahibi olursa keder kalemtraşı ona sıkıntı verir.
198	Ne revâdur sana ey çerh-i zalûm Ola yanında ahâlî mezmûm	Ey zalim felek, halkın senin yanında itibar görmemesi reva mıdır?

199	Râstlar zâr ola senden her ân Kec-nazarlar göre dâ'im ihsân	Her zaman doğrular senin elinden ağlar. Hasetçiler de daima senden ihsan görür.
200	Ehle beyhûde cefâlar niçe bir Zecr u kahr ile belâlar niçe bir	Ehil olanlara boş yere cefa etmek ve eziyet vermek ne zamana kadar devam edecek?
201	Demidür sen dahı insâf eyle Kalbünü âyineveş sâf eyle	İnsaf etme zamanıdır. İnsaf et. Kalbini ayna gibi saflaştır.
202	Bî-sebeeb ehl-i dili zâr itme ‘Âlemi dîdesine târ itme	Sebepsiz yere gönül ehlini ağlatma. Âlemi onun gözüne karanlık yapma.
203	Görme lâıyk anı ki leyl ü nehâr Eyleye ‘ârif olan nâle vü zâr	Ârif olanın gece gündüz ağlayıp inlemesini layık görme.
204	Sakınup dide-i giryânımdan Hazer it sine-i süzânımdan	Ağlayan gözlerimden sakınıp yanan gönlümden çekin.
Der-Hâtıme-i Kitâb-ı Müstetâb		
Bu Değerli Kitabın Hatimesi Beyanındadır		
205	Subhiyâ eyleme beyhûde makâl Niçe bir eyleyesin kıl ile kâl	Ey Subhî, boş yere konuşma. Daha ne kadar konuşacaksın?
206	Cevr-i a'dâya tahammül yegdür Cânib-i Hakk'a tevekkül yegdür	Düşmanın eziyetine tahammül etmek, Allah'a yönelip tevekkül etmek şikâyet etmekten üstündür.
207	Kimseden halka şikâyet itme Çekdüğün derdi hikâyet itme	Kimseyi insanlara şikâyet etme. Çektiğin sıkıntıları anlatma.
208	Her belâ kim yetişür insâna ‘Âkıbet bâ'is olur ihsana	İnsanın başına gelen her bela sonunda kişinin ihsan görmesine vesile olur.
209	Zâ'il eyler kişünün tuğyânın Mahv ider dilde olan isyânın	İnsanın azgınlıklarını ve kalbindeki isyanı ortadan kaldırır.
210	Böyledür ‘âdet-i Rabbü'l-erbâb Feth ider lutf ile gâhî niçe bâb	Bu, bütün terbiyecilerin rabbi olan Allah'ın âdetidir. Lütfuyla birçok kapı açar.
211	Gâhî ruhsârelerin zerd eyler Cân-ı şîrinini pür-derd eyler	Bazen dertten yüzünü sarartarak tatlı canını zahmet içinde bırakır.
212	Habs ider zâlim elinde anı Zâr ider gam kafesinde cânı (7a)	Onu zalim elinde hapseder. Canını gam kafesinde ağlatır.
213	Rûz u şeb âh u figân ile geçer Girye vü mihnet-i cân ile geçer	Gece ve gündüz ağlayıp inlemekle geçer. Gözyaşı ve can sıkıntısıyla geçer.
214	Anı sanma sehat-ı bârîdür Ya mücerred sebeb-i zârîdür	Bunu, Allah'ın öfkesi ya da seni ağlatacak bir hadise olarak değerlendirmeye.

215	Belki bu cevri idüpdür hâdî Tâ ola zikrine dâ'im bâdî	Belki Allah bu derdi onun zikrine devam etmen için sana vermiştir.
216	Böyledür 'âdet-i Rabb-i 'izzet Var işinde niçe dürlü hikmet	İzzet sahibi Allah'ın âdeti böyledir. Onun işlerinden türlü türlü hikmetler vardır.
217	Kıssadan hisse alup ey dil-i zâr Sen dahî 'âkıl isen kâğıdvâr	Ey ağlayan gönül, sen de kâğıt gibi akıllıysan kıssadan hisse al.
218	Terk idüp keclüğü sâfi-dil ol Râstlar râhına var menzil bul	Eğriliği bırakarak saf gönüllü ol. Doğruların yoluna girip orada yer edin.
219	Bî-huzûr olma misâl-i pergâr Seni ger çekse çevirse ağyâr	Gayrılar seni pergel gibi çekip çevirirse huzursuz olma.
220	Fehm idersen yine keclügdür hep Mücib-i derd ü belâ renc ü ta'ab	Mantıklı düşünsen bela ve zahmet yaşamının kendi yanlışlarından kaynaklandığını görürsün.
221	İstikâmetden idersen i'râz N'ola kat' eylese 'ırkın mîkrâz	Doğruluktan uzaklaşırsan makasın senin kökünü kesmesine şaşılmaz.
222	Yüri pergâr-sıfat devr itme Devre ta'n eyleyüben cevri itme	Yürü pergel gibi dönme. Zamandan şikâyet ederek cevretme.
223	Eyleme kendüni rûz u meh u sâl Beste-i rişte-i evhâm u hayâl	Kendini daima hayal ve evham ipine bağlama.
224	Rişte-i tül-i emelden cânı Eyle mîkrâz-sıfat kat' an	Gönlünü uzun emel ipine bağlamayı makas gibi kes.
225	Dâmen-i 'uzlete çek pâyunı tâ Olasın ferd ü vahid ü yektâ	Ayağını uzlet eteğine çek ki tek ve benzersiz olasın.
226	Rûz u şeb Hakk'a 'ibâdet eyle Genc-i 'uzletde riyâzet eyle	Gece gündüz Allah'a ibadet et. Uzlet hazinesinde riyâzet yap.
227	Âhîret gamlarını yâd eyle Bend-i gamdan dili âzâd eyle	Ahîret gamlarını hatırla. Gam bendinden gönlü kurtar.
228	İdegör kesb-i ma'ârif her ân Lutf-ı Hak'dan ola tâ kim dermân	Her an marifetini arttır ki Allah'ın lütfundan derman erişsin.
229	Şâhid-i ma'nâ olup çehre-güşâ Pür ide kalbini nûr ile Hudâ	Mana güzelinin yüzünü göstermesiyle Allah kalbini nurla doldursun.
230	Bakıcak âyine-i dilde 'âyân Gör ne cümle rûsüm-ı dü cihân	Gönül aynasına bakınca iki dünyanın usulünün nasıl olduğunu açıkça gör.
231	Niçe bir bu tek u pûlar niçe bir Nâ-pesendide bu hûlar niçe bir	Bu öteye beriye koşuşmalar, beğenilmemiş bu huylar ne zamana kadar devam edecek?

232	Niçe bir halk ile ülfet niçe bir Niçe bir cânuna mihnet niçe bir	İnsanlarla görüşüp konuşmalar, cana verilen bu mihnet daha ne kadar sürecek?
233	Niçe bir kec ola dâ'im 'aklun Mâsivâ ola ser-â-ser naklün (7b)	Ne zamana kadar aklın istikametsiz düşünecek, anlattıkların hep masiva hakkında olacak?
234	Niçe bir gaflet ile tül-i emel Âkıl isen gözün aç geldi ecel	Gafletli uzun emellerin ne kadar devam edecek? Aklın varsa gözünü aç çünkü ecelin yaklaştı.
235	Niçe bir gevher-i ma'nâya nizâm Demidür eylerisen hatm-i kelâm	Mana cevherine ne zaman nizam vereceksin? Sözü bitirirsen şimdi tam zamanıdır.
236	Hoş dimiş Câmî'-i pâkize-edâ Hatema'llâhu lenâ bi'l-hüsnâ	Temiz yaratılışlı Cami ne güzel söylemiş: "Allah çalışmamızı güzel bir şekilde neticelendirsin"

7. Sonuç

Pergâr u Kalem, klasik mesnevi geleneğine bağlı kalınarak yazılmıştır. Özellikle mesnevinin giriş ve sonuç bölümü ve şairin bu bölümleri işleyiş şekli gelenekle birebir örtüşür. Eser, vezin açısından oldukça sağlamdır. Eserde teslimiyet, tevekkül, sabır, şükür, haddini tecavüz etmeme, doğruluk, nefis terbiyesi ve sorumluluklarını yerine getirme gibi konuların yoğun olarak işlendiği görülür. Kötüyü tenkit ve iyiye teşvik anlayışıyla kaleme alınan bu eserde dini ve ahlaki içerikli birçok konu tasavvufi bir neşve içerisinde sunulmuştur. Temsili bir anlatım metodunun tercih edildiği mesnevîde, seçilen temsillerin, hikâye kişilerinin rolleriyle birebir uyuşmadığı görülür. Şair, farklı birçok mesajı bir arada vermek istediğinden olsa gerek, bir kavramın sadece bir özelliğini ona benzeyen başka bir şeyle kıyaslamakla yetinmemiştir. Aynı kavramın farklı hususiyetleri üzerinde de benzetmeler yapmıştır.

Kaynakça

- Açıl, Berat. (2013). *Klasik Türk Edebiyatında Alegori*. Küre Yayınları: İstanbul.
- Canım, Rıdvan. (2000). *Latîfî Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsratü'n-nuzama (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Cassirer, Ernst. (2011). *Sembol Kavramının Doğası*. Hece Yayınları: Ankara.
- Cunbur, Müjgan. (2007). "Subhî". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. c. 7. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. s. 637.
- Devellioğlu, Ferit. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Eyduran Sungurhan, Aysun. (2008). *Beyanî Tezkiretü's-şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Kutluk, İbrahim. (1989). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-şuarâ* c I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Müstakîm-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi. (2000). *Mecelletü'n-Nisâb*. Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pektaş, Mehmet. (2013). "Subhî-i Burûsevî". Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Erişim tarihi: 29.11.2016. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com>
- Subhî, *Pergâr u Kalem*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No: T. 3057, İstanbul.
- Şemseddin Sami. (1996). *Kâmûsu'l a'lâm* (c IV). Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemseddin Sami. (2005). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Yaşaroğlu, Kamil. "Kalem Suresi". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. c. 24 s. 248 Erişim tarihi: 29.11.2016. <http://www.islamansiklopedisi.info>